

GLOBALNE PROMJENE: INTIMNOST, MOMENTALIZAM I SEKS

Dva nedavna filma, *Devet pjesama* M. Winterbottoma (2004.) i *Intimnost* P. Chereaua (2001.), oba obilježena eksplicitnim prikazima seksualnih aktivnosti, prikazuju istu stvarnost - novi svijet ljubavnih odnosa, atomizirani i emotivno hladni prostor u kojem seksualnost postaje jedina spona među individuama.¹ U tom novome svijetu, u kojem se potraga za intimnošću čini unaprijed osuđena na neuspjeh, seks dobiva novi zadatak: biti ne samo izvor užitka i samopotvrđivanja već i utjeha, nadomjestak za intimnost. To je dijagnoza koju nobelovac Saul Bellow predlaže u romanu *Više nas umire od slomljena srca* (*More Die of Heartbreak*, 1988.). Koristeći arhaično dramatični glas filozofa Yermelova, ostarjelog ruskog emigranta u Parizu, Bellow piše:

U sadašnjosti smo, u biti, sami, prvo u smislu da nam dominantni pogled na svijet zabranjuje prepoznavanje anđela, a onda i zbog mutne predodžbe o postojanju drugih i, shodno tome, vlastitom postojanju. U samoći koja nam je tako nametnuta, svjesni smo, svatko od nas, malog ledenjaka u grudima. (...) Taj ledenjak mora se otopiti, a potrebna toplina prije svega se mora htjeti. Mišljenje započinje s voljom, ali se mora ugrijati i obojiti osjećajima. Zadatak anđela je da unesu toplinu u naše duše. (...) No, moramo im pomoći tako da obavimo nužne pripreme. Teškoća je u tome što je danas svijest prilično oskudna. Buka svijeta je tako grozna da je možemo podnijeti samo ako se zaogrnmemo snom. U njihovom nastojanju da u nas unesu toplinu – toplinu ljubavi – anđelima pružamo vrlo malo pomoći. A i anđeli griješe. Nekada su bili ljudska bića i zbog toga podliježu zabuni. (...) Budući da im naša budna svijest kvvari posao, a s obzirom da im je naređeno da to čine pod svaku cijenu, impulse emitiraju dok spavamo. Ono što se tada zbiva je zastrašujuće. Kako im je zapriječen put do duše, anđeli djeluju izravno na zaspalo tijelo. U fizičkom tijelu, anđeoska ljubav se pretvara u požudu. (Bellow, 1988: 72-73; preveo A. Š.).

Yermelov govori o srcima i tijelima urbanih profesionalaca, čiji je život zahvaljujući globalnoj ekonomiji i umreženosti u stalnom kretanju. Globalne kulturne

i gospodarske koje su do toga dovele u ovom će tekstu biti promatrane kao egzogeni izazovi postizanju intimnosti, za razliku od promjena u načinu na koji razmišljamo o vezama kao endogenom čimbeniku. U tom kontekstu, predlažem vam da *dušu* o kojoj Yermelov govori razumijemo kao *cjelinu osobe*², koja počiva na usklađenosti emocionalne i seksualne povezanosti s drugim. Nazovimo tu usklađenost intimitetom. Polazeći od činjenice da je njezino ostvarivanje i održavanje nužno *proces*, ono što želim pokazati u ovome kratkom tekstu jest da je intimitet danas sve samo ne prirodna i lako ostvariva.³ Zapravo, možda je nikada nismo više priželjkivali i nikada nismo bili tako udaljeni od nje.

Još nešto. Kome se ovaj tekst posvećen promjenama u intimnim vrijednostima obraća? Svjestan sam da se izneseno ne odnosi na svakodnevni život većine žena i muškaraca u tzv. kompleksnim, postindustrijskim, društvima. Tegobe i rizici intimnosti ne pogađaju, barem *ne još*, sve podjednako. U najvećoj su mjeri vezani uz mlađe generacije visoko obrazovanih i mobilnih urbanih profesionalaca. No, koliko god bila u manjini, ne treba zaboraviti kako upravo ta društvena skupina ima dominantnu ulogu u oblikovanju kulturnih proizvoda, selekciji i dizajniranju vijesti, industriji zabave i, sve češće, globalnim financijskim transakcijama. Riječ je o *novoj eliti* čija se kulturološka važnost iskazuje u činjenicu da utjelovljuje uspjeh. U tom smislu, životni stil koji je obilježava postaje predmet želje i oponašanja manje privilegiranog ostatka populacije, što potiče širenje *razika intimnosti*. Analiza koja slijedi mogla bi, stoga, postati relevantna za bitno širi krug žena i muškaraca u suvremenim društvima.

* * *

U posljednjih četrdesetak godina, svijet ljubavnih odnosa transformirala su dva procesa. Trend seksualne permisivnosti, koji ima za posljedicu rastuću ravnopravnost u seksualnom izražavanju žena i muškaraca, te heteroseksualnih i ne-heteroseksualnih

¹ Tekst se oslanja na izlaganje «Globalizacija i intimni rizici», koje je autor u travnju 2004. godine održao na Filozofskom fakultetu u Beogradu, te na rad naslovljen «Kraj intimnosti? Suvremenost, globalizacija i ljubavne veze», čiji je koautor filozof i prevoditelj Kiril Miladinov.

² Riječ je, naravno, o pojednostavljivanju.

³ Intimitet dviju osoba možemo definirati kao kognitivni i emocionalni proces međusobnog otvaranja, uočavanja i spoznavanja. Originalno, intimitet dolazi od latinskog *intimatus* (učiniti nešto poznatim), pri čemu je naglasak na prenošenju istinitih informacija, odnosno osobi koji nam ih dostavlja.

osoba, te dominacija tzv. *čiste veze*. Prema A. Giddensu⁴, čista veza je novi tip ljubavnog odnosa, proizvod postindustrijskog društva koji odlikuju sloboda izbora, ravnopravnost partnera i usredotočenost na ljubav i intimnost kao temeljne razloge veze. Dok je ljubav uvjerenje kako je (barem u tom trenutku) odabrana osoba jedina kvalificirana za dodijeljenu joj ulogu, drugim riječima jedina osoba koja nas može učiniti sretnim i potpunim, intimnost je uvid u «unutarnje ja» druge osobe i mehanizam zajedničkoj razvoja.

No, upravo s obzirom na činjenicu da ne počiva na društvenim obavezama⁵, već na osobnom izboru, čista veza može biti iznimno krhka. Kao što Giddens i drugi upozoravaju, suvremeni život obilježava ontološka nesigurnost. Osjećaj sigurnosti, koji je tradicionalna zajednica pružala svojim članovima, nestao je ustupivši mjesto promjenama kao jedinoj izvjesnosti. U tom smislu, ljubavna veza je pod stalnim opterećenjem koje dolazi i izvana i iznutra. Izvanjski pritisak je vezan uz rastuću profesionalnu nesigurnost, stres i opterećenost, a unutarnji uz percepciju rizika da bismo u jednom trenutku mogli prestati biti najkvalificiraniji za sreću osobe s kojom smo u vezi. Zbog starenja, rutinizacije zajedničkog života, naše vlastite ograničenosti ili nečeg drugog.

Refleksi unutarnjih rizika su dobro poznati. Danas su sve rjeđi oni koji ulaze u vezu s očekivanjem da će trajati do kraja njihova života. Premda promovira iskorak iz svijeta instrumentalne racionalnosti, čista veza više ne počiva na očekivanju vječnosti. Iskustvo bračne nestabilnosti i prolaznosti veza s kojima današnje generacije rastu učinile su da je *zauvijek* prestalo biti zaštitnim znakom *prave* ili istinske ljubavi.⁶ Ulazak u emocionalno intenzivnu vezu danas prati prešutno priznanje da je sve prolazno, odnosno da je vječnost nešto što, kao razumna i iskustvena bića, jedno drugome ne možemo, niti smijemo, obećati. Ljubav dolazi s rokom trajanja ispisanim malim slovima negdje na poledini.

Kada govorimo o intimnosti, vrijeme, odnosno trajanje zajedništva, ima važnost po sebi. Smatramo li intimnost sinonimom za duboku (i višestruku)

⁴ Giddens, A. (1993) *Transformation of Intimacy*. Stanford: Stanford University Press.

⁵ Rečeno na drugi način, ljubavna je stvarnost sve manje (društveno) zadana; sve češće ju je potrebno osmisliti. Dok su, u tradicionalnim okvirima, interakcije među pojedincima potvrđivale običaje i društvena pravila, danas ih nerijetko stvaraju, redefinišu ili razgrađuju.

⁶ Ovdje valja podsjetiti da je rastava još prije tridesetak godina podrazumijevala društvenu stigmatiziranost, tako da su mnoge rastavljene žene i muškarci u oglasima kojima su tražili potencijalne

povezanost, ona nužno isključuje površnost i privremenost. U psihoterapeutskom diskursu, intimnost uključuje dvostruki fokus, usredotočenost na sebe i drugoga. Intimnost je, kao što D. Schnarch piše⁷, proces samootkrivanja i samosučeljavanja pred drugom osobom, *ja↔ti iskustvo*, te predstavlja ključ zajedništva i trajne povezanosti autonomnih, emocionalno *diferenciranih*, partnera. Istinska intimnost, upozorava Schnarch, nije otkrivanje banalnih tajni ili bezopasno povjeravanje jedno drugome, već rizično i bolno razotkrivanje koje nas, nužno, «dovodi u pitanje». Kako u okvirima vlastitog samoprojekta tako i u očima *važnog drugoga*.

Ako je intimnost emotivni i kognitivni proces uzajamnog otvaranja i razotkrivanja, ali i mehanizam samostvarivanja osoba u vezi, onda ona nužno pretpostavlja dvije stvari. Prva od njih jest vrijeme potrebno za akumulaciju zajedničkih iskustava, kroz koja se partneri međusobno otkrivaju i otvaraju. Drugi je preduvjet da ta iskustva nisu jednodimenzionalna. Upoznavati drugoga isključivo u uzbudljivim, ugodnim, zanimljivim ili sretnim situacijama nužno znači imati vrlo ograničenu sliku o toj osobi. Ne iskusimo li, primjerice, konfliktnu situaciju, ne možemo znati u kojoj je mjeri druga osoba sposobna suočiti se sa sukobom i poduzeti korake potrebne za njegovo rješavanje. Jednostavno rečeno, intimnost zahtijeva zajednički provedeno vrijeme – i tu počinju problemi.

Problem s trajanjem, kojeg su novi parovi akutno svjesni, počiva na krhkosti čiste veze, to jest njezinim unutarnjim napetostima. Prva od njih jest sraz dva, po važnosti ravnopravna, samoprojekta. Čista veza je demokratična i spolno egalitarna, barem kao idealni tip, no upravo zato i podložnija sučeljavanjima, stalnim procjenama i testiranju. U tom smislu, eventualna nemogućnost istodobnog (paralelnog) samoostvarivanja proizvodi frustracije i optužbe da je napredovanje Altera posljedica žrtvovanja Ega, odnosno da je samoostvarenje jednog ostvareno na uštrb samoostvarenja drugog partnera. Sljedeća je napetost ona između želje za bliskošću i pripadanjem, te težnje za slobodom i neovisnosti, koja izvire iz modernog imperativa osobne *potrage za srećom*. Premda to proturječje, sudimo li prema literarnom naslijeđu Zapada, nije novijeg datuma, činjenica da smo danas sve manje obvezani

partnere pisali «rastavljena/rastavljen ne svojom krivicom». Činjenica da je takva izjava danas nezamisliva jasno upućuje na promjenu odnosa prema ideji *trajnosti* ljubavi.

⁷ Schnarch, D. (1997) *Passionate Marriage*. New York: Owl Book.

društvenim očekivanjima i normama svakako ga zaoštrava.⁸ Želja za slobodom i neovisnošću kao potvrdom individualnosti osobito je naglašena među onima kojima je dugo bila uskraćena. Kao što oba na početku spomenuta filma sugeriraju, sloboda i neovisnost sve su više u epicentru ženskog, a ne više muškog, samoprojekta.⁹ Kakve li promjene u odnosu na situaciju od prije pola stoljeća kada je Hollywood proizvodio filmove u kojima se ista raspetost između slobode i intimnog zajedništva, tada isključivo otjelovljena u muškim likovima, nastojala zaliječiti domestikacijom, odnosno ženskim emocionalnim servisiranjem.¹⁰ Danas su, čini se, muškarci sve brojniji među onima koji neuspješno nude zajednički život.

Treća napetost postoji između želje za jedinstvenosti (originalnosti) veze, kao imperativa individualističke kulture, te iskustva svakodnevne rutine i komercijalizacije životnih stilova, koji je sustavno dovode u pitanje. To proturječje podrazumijeva mnogo više od pozlijedenog ponosa. U njemu se krije i sučeljenost intenziteta i spontanosti (kao potvrde jedinstvenosti veze) s jedne, te potrebe planiranja zajedničke budućnosti i uspostavljanja reciprociteta među partnerima s druge strane. To je, možda, središnja proturječnost čiste veze. Ona odražava sukob između nužno racionalne «tehnologije» zajedničkog života, koja spaja dva ravnopravna samoprojekta (otuda i stalna potreba za dogovaranjem i reciprocitetom), i iracionalnosti romantične težnje za iskorakom iz svijeta uobičajenog i predvidljivog. Taj je sukob, valja uočiti, prisutan i subjektivno i objektivno, na mikro i makro razini. Subjektivno, problem je kako održati istinski interes za partnera u okvirima svakodnevne rutine, što dobro ilustriraju teškoće održavanja seksualne strasti u dugim vezama. Objektivno, poteškoće stvara kulturološko laviranje između glorifikacije racionalnosti, kao zrelog i civiliziranog pogleda na svijet, i obožavanja «ludosti». Potonje počiva na specifičnoj potrebi koju kultura (refleksivnog) individualizma stvara ustajući protiv sveprisutne standardizacije i komercijalizacije. Riječ je o utjecajnoj predodžbi kako je još jedino intenzitet (naše reakcije) dokaz *autentičnosti*

⁸ Dok su se nekada osobna očekivanja od veze temeljila na *uloženome*, što je obuhvaćalo i materijalne i simboličke resurse (društveni običaji, sporazum među obiteljima itd.), danas je naglasak na tzv. oportunitetnim troškovima; u vezi se ostaje dokle god se u njoj dobiva više no izvan nje. Kao što su oportunitetni troškovi varijabilniji od uloženi (*sunk costs*), tako je i čista veza nestabilnija od tradicionalne.

⁹ Usp. i filmove “Chasing Amy” (K. Smith, 1997.), te “In the Cut” (J. Champion, 2003.).

¹⁰ Lyman, S. (1993) Anhedonija: žene i muškarci u američkom filmu 1930. - 1980. *Treći program Hrvatskog radija* 42: 85-91.

iskustva, garancija njegove jedinstvenosti. Postmoderna pohvala ludosti izrasta, tako, iz novog kulturnog čitanja: život lišen intenziteta porazna je priča o nemogućnosti samoostvarenja.

Unutarnje napetosti čine čistu vezu slabo otpornom na starenje. No, bilo bi pogriješno *mehanizme* odgovorne za rizike intimnosti misliti kao isključivo endogene. Promjene u vrijednostima, izazvane razvojem kulture individualizma i trendom permisivnosti, nisu jedini čimbenici koji gomilaju prepreke ostvarivanju intimnosti. Dovoljno je podsjetiti da u posljednjih tridesetak godina svjedočimo porastu prosječnog broja radnih sati i snaženju profesionalne identifikacije. Generacije urbanih profesionalaca ne samo da provode sve više vremena u svojim uredima i na putu, već im posao postaje sve važnija poluga samoostvarivanja. Ono što je omogućilo postindustrijsko snaženje profesionalnog identiteta jest naglasak na kreativnosti kao generatoru prednosti u tržišnom natjecanju. Poticanje poslovne kreativnosti rezultira promjenama u organizacijskoj strukturi i kulturi. Povećana kreativnost posla, širenje neformalnosti i fleksibilnost radne sredine potiču identifikaciju s poslom, osobito među mlađim generacijama obrazovanih specijalista. Rezultat je *profesionalizacija života*, proces kojim izazovi posla i profesionalni identitet postaju sve važniji dio samoprojekta – u prvom redu emocionalno – reducirajući slobodno vrijeme.

* * *

Prebivanje u svijetu lišenom izvjesnosti, u kojem promjene i rastući broj izbora uspostavljaju nužnost stalnog samoosmišljavanja i re-osmišljavanja¹¹, potencira važnost brzine i intenziteta kao načina sustizanja vlastite sjene. Jedva sustižući sami sebe, trajnost nam se doimlje koliko nezamislivom toliko i neostvarljivom. Nije neobično, stoga, da *seksualnu bliskost* sve češće poistovjećujemo s intimnosti. Naravno, bilo bi pogriješno zaključiti kako nam više nije stalo do intimnosti. Sudeći po potražnji za savjetodavnim priručnicima, žurnalističkim analizama i razgovorima sa znancima, potraga za intimnošću nikada nije bila intenzivnija i, vjerojatno,

¹¹ Beck, U. (2000) Living Your Own Life in a Runaway World: Individualisation, Globalization and Politics, in. W. Hutton & Giddens, A. /Eds./ *Global Capitalism*. New York: The New Press.

shizoidnija.¹² Gotovo kompulzivna žudnja za drugim, nada o svjetlu koje će zauvijek otjerati mrak samoće i izgubljenosti, svakodnevno se sučeljava s dubokom skepsom. Da, želimo intimnost, ali sve opreznije razmatramo ideju novog emocionalnog angažmana. Želimo intimnost, ali se bojimo ponavljanja iluzija (o ostvarenoj intimnosti), a još više traumatskog iskustva njezinog nestajanja.¹³ Koliko god je priželjkivali, intimnost procjenjujemo sve manje vjerojatnom.

Posljedično, seks sve češće zamjenjuje intimnost, odnosno seksualnu bliskost i intenzitet smo sve spremniji prihvatiti kao nadomjestak za intimnost. Da bismo shvatili kako je do toga došlo, potrebno je krenuti od činjenice da smo, zahvaljujući u posljednjih četrdesetak godina prisutnoj kulturi permisivnosti i odgovarajućoj seksualizaciji svakidašnjice¹⁴, osvojili potpunu kontrolu nad vlastitom seksualnošću, bili žene ili muškarci, homoseksualnih ili heteroseksualnih preferencija. Doista, nikada prije nismo imali veću slobodu, nikada prije nismo više znali o ljudskoj seksualnosti, poglavito o mogućnostima i načinima uživanja¹⁵, i nikada prije nismo toliko uživali. U tom smislu, seksualnost je postala jednostavna i neproblematična¹⁶ - za razliku od intimnosti. No, to je samo dio objašnjenja. Seksualni kontakti, baš kao i intimnost, mogu uključivati bliskost, otvaranje i predavanje, ali ih – za razliku od intimnosti – ostvaruju intenzivno i privremeno. Na taj način, seks oblikuje privid momentalno ostvarene intimnosti, čiju uvjerljivost podupire užitak kojim je protkana. Intenzitet erotskog uživanja i seksualnog užitka zavodi na pomisao kako je «*mi*» *osjećaj* moguće ostvariti orgazmom ili zajedničkim doručkom nakon njega. Sklonost takvom samozavaravanju da smo u trenutku postigli intimnost hrani se suvremenom popularnošću instant rješenja i, općenito govoreći, fetišu brzine kao amblemu društvenog uspjeha. Samozavaravanje potiče i sama *buka suvremenosti*, umnožavanje

¹² Dakako, o ostvarivanju intimnosti nije bilo moguće govoriti prije demokratizacije ljubavnog života. Intimnost je, prema definiciji, moguća samo između jednakopravnih partnera.

¹³ Sekvencijalnu monogamiju, koja karakterizira današnjicu, možda prati nešto poput *opadajuće stope marginalne korisnosti intimnosti*. Moguće je, drugim riječima, da nam svaki novi prekid čini sve težim korake koje bi trebalo učiniti kako bi se intimnost ostvarila u sljedećoj vezi.

¹⁴ Onoga što B. McNair naziva *striptiz kulturom*; usp. McNair, B. (2004) *Striptiz kultura: seks, mediji i demokratizacija žudnje*. Zagreb: Jesenski i Turk.

¹⁵ Ovdje mislim na rastuću razinu seksualne prosvjećenosti, osobito u izvedbenom ili tehničkom (*ars amatoria*) smislu.

¹⁶ Što ne znači da je seksualnost generalno neproblematična; usp. sukobe vezane uz homoseksualni brak, različite oblike seksualnog nasilja i eksploatacije, epidemiju hipoaktivne seksualne želje itd.

podražaja, koja stvara dojam da je intenzivnost doživljaja središnji kriterij njegove važnosti.¹⁷

Pod pretpostavkom da teza o seksualnosti kao suvremenom nadomjestku za intimnost nije posve irelevantna, što možemo očekivati? Unaprijed priznajući nedostatak ambicije za obuhvatnim prikazom, pokušat ću skicirati tri moguće posljedice i to redosljedom koji ne implicira njihovu pojedinačnu važnost.

(1) *Zamjena intimnosti seksom djeluje protektivno, barem kratkoročno.* Zamjena intimnosti seksom pruža određenu emocionalnu zaštitu. Oporavak nakon raspada momentalističke, na seksualnoj bliskosti temeljene, intimnosti nedvojbeno je lakši i brži nego nakon kraha intimnosti koja počiva na zajedničkoj povijesti. U seksualno permisivnom društvu slomljena srca, čini se, općenito brže zarastaju, kako stoga jer su iskusna srca otpornija od manje iskusnih tako i zbog činjenice da raspad veze više ne podrazumijeva društvenu osudu.¹⁸ Momentalistička intimnost je manje zahtjevna i lagodnija, jer pruža užitak, zaobilazi sučeljavanja i ne potencira unutarnje napetosti postmodernog osobnog projekta. Znači li to, nužno, da obeshrabruje potragu za drukčijom, teže ostvarivom, intimnosti? Momentalistička bi intimnost mogla djelovati u oba smjera. Kao što je zamislivo da bi mogla povećati skepsu prema postojanju drukčije intimnosti, moguće je pretpostaviti i da višekratno iskustvo momentalističke intimnosti potiče potrebu za trajnijom, teže predvidljivom ali jedinstvenom, povezanošću.

(2) *Zamjena intimnosti seksom dovršava projekt spolne egalitarnosti.* Momentalistička intimnost nužno ukida tradicionalnu podjelu na pasivnu, empatičnu i pružajuću žensku ulogu, te aktivnu, kompetitivnu i prisvajajuću mušku ulogu. Ona potvrđuje spolnu jednakost u pravu na seksualno izražavanje, te slaveći intenzitet i kvalificiranost za pružanje i primanje seksualnog užitka, sugerira smrt dvostrukog standarda. Momentalistička je intimnost i politički korektna: ona ne dovodi u sumnju žensku neovisnost i samoodređenje, niti muškarce izlaže dilemama obvezivanja i predanosti. Dugoročno gledajući, mogući problem takve intimnosti jest je lakše uskladiva s egoističnim nego ne-egoističnim motivima.

¹⁷ Postoje, dakako, emocionalni i seksualni odnosi u kojima partneri *ne* teže intimnosti, odnosno međusobnom obvezivanju, predavanju i izgradnji zajedničke povijesti, bilo zato što to ne žele ili stoga jer to ne žele u toj konkretnoj vezi. Takvi odnosi mogu biti bitno kvalitetniji od veze zasnovane na kompulzivnoj intimnosti.

¹⁸ A vjerojatno i zbog toga jer lakše dolazimo do nove prilike.

(3) *Zamjena intimnosti seksom opterećuje seksualnost.* Kao što seksualni terapeuti upozoravaju, povećana očekivanja često rezultiraju unutarnjim pritiscima, a oni pak seksualnim problemima. Tražiti od seksualne razmjene ne samo stalnu intenzivnost već i emocionalni efekt povezivanja - bez da se isti razvija i u ostalim dimenzijama života - prilično je velik zalogaj. Možemo li današnju epidemiju seksualnih smetnji, detaljno obrađenu u medijima i epidemiološkim studijama, smatrati posljedicom tih povećanih očekivanja? Potvrđan bi odgovor, imajući u vidu pojavom sildenafil citrata (*Viagra*) iniciranu sveprisutnost interesa farmaceutske industrije, bio previše naivan. Ipak, bez obzira na činjenicu da je porast raširenosti i incidencije tzv. seksualnih disfunkcija dobrim dijelom umjetan, odnosno posljedica nedovoljno diskriminativnog (ali korporativno instrumentalnog) definiranja¹⁹, učestalost problema sa seksualnom željom – u posljednje vrijeme u osobitom porastu među muškarcima mlađe do srednje dobi – ukazuje i na druge čimbenike. Na žalost, nedostatak empirijskih analiza onemogućava precizan odgovor na pitanje o ulozi povećanih očekivanja u poremećajima seksualnog zdravlja. Ostaje, štoviše, nejasno jesu li ona posljedica: (a) nastojanja da se intimnost ostvari seksualnim putem, (b) novih standarda koje sugerira naglašeno seksualizirana popularna kultura ili (c) njihove kombinacije.

– · –

Bez obzira na artistske ilustracije, tezu da seksualno zajedništvo postaje supstitut za intimnost tek treba empirijski argumentirati, primjerice kroz intervju s muškarcima i ženama koji traže partnere preko Interneta. U nedavnoj hrvatskoj studiji o korištenju Interneta u cilju erotske/seksualne interakcije većina je ispitanika bila mišljenja kako je «danas mnogo lakše s nekim imati dobar seks nego intimnost». Znači li to da posve jasno razlikujemo intimnost od seksualne kompatibilnosti? Previše toga nedostaje za zaključak. Ipak, čini se da se sve češće doživljavamo emocionalnim vagabundima koji za intimnosti u sve većem broju tragaju po automatizmu – bez jasne ideje o tome zašto je važna i kako je prepoznati.

¹⁹ Usp. Moynihan, R. (2003) The Making of a Disease: Female Sexual Dysfunction. *BMJ* 326: 45-47.